INHOUD
CONTENT

BEYOND THE SCORE®
A PORTRAIT OF PIERRE BOULEZ

CREDITS 02

PROGRAMMA
PROGRAMME 03

OVER DE VOORSTELLING EN ZIJN MAKERS 04
ABOUT THE PRODUCTION AND ITS MAKERS 06

RÉPONS

CREDITS 11

PROGRAMMA
PROGRAMME 11

PIERRE BOULEZ' *RÉPONS* 12
Erwin Roebroeks

ENSEMBLE INTERCONTEMPORAIN & IRCAM 16
Erwin Roebroeks

'EEN FRANSE BAZAAR IN GELUIDJES'
'A FRENCH BAZAAR OF SOUNDS' 20
Hans Heg

HOLLAND FESTIVAL 2015 27

WORD VRIEND
BECOME A FRIEND 30

COLOFON
COLOPHON 32

Pierre Boulez programma.indd 1 21-5-2015 16:49:49

BEYOND THE SCORE® A PORTRAIT OF PIERRE BOULEZ

PIERRE BOULEZ
ASKO|SCHÖNBERG
SLAGWERK DEN HAAG

INFO

DI 2.6
TUE 2.6

aanvang starting time
20:30
8:30 pm

locatie venue
Muziekgebouw aan 't IJ

duur running time
85 minuten, geen pauze
85 minutes, no interval

taal language
Frans, Engels en Nederlands met Nederlandse boventiteling
French, English and Dutch with Dutch surtitles

CREDITS

muziek music
Pierre Boulez

toneelbeeld set design
Frank Gehry

dirigent conductor
Etienne Siebens

spel actress
Marieke de Kleine

zang vocals
Keren Motseri, sopraan soprano
Carina Vinke, alt alto

piano
Nikola Meeuwsen

uitgevoerd door performed by
Asko|Schönberg:
Jeannette Landré, fluit/altfluit flute/alto flute
Marieke Schut, althobo alto oboe
Hans Colbers, klarinet clarinet
Margreet Bongers, fagot bassoon
Serguei Dovgaliouk, hoorn horn
Pauline Post, piano
Gerard Bouwhuis, celesta
Godelieve Schrama, harp
Jan Erik van Regteren Altena, viool violin
Ruben Sanderse, altviool viola
Hans Woudenberg, cello

Slagwerk Den Haag:
Pepe Garcia, slagwerk percussion
Frank Wienk, slagwerk percussion
Joey Marijs, slagwerk percussion
Fedor Teunisse, slagwerk percussion
Ryoko Imai, slagwerk percussion
Sergi Sempere, slagwerk percussion

Pierre Boulez programma.indd 2 21-5-2015 16:49:50

een productie van a production by
Chicago Symphony Orchestra

Beyond the Score® team
Gerard McBurney, creative director
Martha Gilmer, executive director
Anya Plotkin, production stage manager
Mike Tutaj, projection coordinator

wereldpremière world premiere
Chicago, 14 november 2014

PROGRAMMA
PROGRAMME

Inclusief delen uit de volgende werken van Pierre Boulez:
Include excerpts from the following works by Pierre Boulez:

Incises (2001)

Dérive II (2009)

une page d'éphéméride (2005)

Anthèmes I (1992)

Messagesquisse (1977)

Dérive I (1984)

Improvisation sur Mallarmé I (1957)

Notations V + XI (1945)

...explosante-fixe... (1971)

Mémoriale
...explosante-fixe... original (1985)

Domaines (1968)

Improvisation sur Mallarmé II (1957)

Dialogue de l'ombre double (1984)

Le marteau sans maître:
parts III + VIII (1955)

Structures livre I (1946)

Pierre Boulez programma.indd 3 21-5-2015 16:49:50

GERARD MCBURNEY © TODD ROSENBERG

OVER DE VOORSTELLING EN ZIJN MAKERS

door Frederike Berntsen

Het creatieve brein achter *Beyond the Score®– A Portrait of Pierre Boulez* is de Engelsman Gerard McBurney, onderlegd als componist, arrangeur, docent, radiopresentator en schrijver. McBurney – de oudere broer van regisseur en acteur Simon McBurney – publiceerde wetenschappelijke teksten over Russische muziek, reconstrueerde werken van Sjostakovitsj en presenteerde diverse programma's op BBC Radio 3. Voordat hij als programma-adviseur aantrad bij het Chicago Symphony Orchestra stak hij in dezelfde hoedanigheid zijn licht op bij andere orkesten. Hij houdt zich bij het gezelschap in Chicago ook bezig met de *Beyond the score*-concerten, een reeks waarin telkens één compositie onder de loep wordt genomen: tekst en uitleg voor de pauze, een uitvoering van het volledige werk na de pauze. Boulez is nauw betrokken geweest bij diverse *Beyond the Score®*-concerten, stond McBurney met raad en daad terzijde en hielp op die manier het concept ontwikkelen. Een baanbrekende voorstelling was, zoals McBurney stelt, de uitvoering van Schönbergs *Pierrot lunaire*, die Boulez zelf leidde. Daarbij was hij niet alleen een sparringpartner voor de musici, maar voorzag hij ook de acteurs, de lichtmensen en het projectieteam van advies. McBurney vindt het een logische stap dat Boulez nu zelf het middelpunt vormt van een *Beyond the Score®*-productie.
In dit Holland Festivalconcert is er niet voor één compositie gekozen, maar voor een avondvullende dwarsdoorsnede van Boulez' oeuvre. McBurney heeft niet geprobeerd een volledig en uitputtend overzicht van Boulez' leven en werk te geven, maar is associatief te werk gegaan, geheel in lijn met Boulez, die een hekel heeft aan gestructureerde biografieën.

Het decorontwerp is in handen van Frank Gehry, een goede vriend van Boulez en de architect van het Guggenheim Museum in Bilbao, de Walt Disney Concert Hall in Los Angeles, Eight Spruce Street Residential Tower in New York, het Jay Pritzker Pavilion in Chicago, waarin het Chicago Symphony Orchestra jaarlijks optreedt, en, onlangs, de Fondation Louis Vuitton in het Bois de Boulogne in Parijs, om maar een paar wapenfeiten te noemen. De deconstructivistische bouwwerken van Gehry spreken tot de verbeelding. Zijn experimenteerlust lijkt eindeloos. Iedere

Pierre Boulez programma.indd 4 21-5-2015 16:49:50

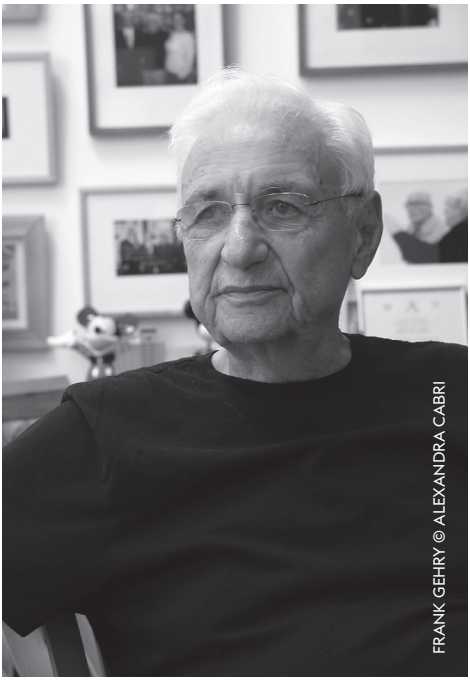

doorkijk van een bouwwerk probeert hij als een schilderij te zien. Voor ieder vertrek zoekt hij naar eigen zeggen een nieuw landschap. De panelen in de Boulez-performance geven op hun beurt ruimte aan het landschap dat gevormd wordt door het leven en de muziek van de componist.

Tot het creatieve team behoort niet alleen McBurney, maar ook projectiespecialist Mike Tutaj en een groep studenten van de University of Chicago – zij waren middels een workshop bij het project betrokken. Ze deden hun werk vanuit hun affiniteit met bunraku (Japans poppentheater) en oude Japanse hofmuziek, kunstvormen die Boulez' werk hebben beïnvloed.

De twaalf panelen die Gehry voor *Beyond the Score®– A portrait of Pierre Boulez* ontwierp, worden verplaatst door figuranten en vormen op die manier een afspiegeling van bunraku, waarin de poppenspelers voor het oog van het publiek hun werk doen. Op de panelen wordt bewegend archiefbeeld van de componist-dirigent door de jaren heen getoond: een gesprek tussen Boulez en Stravinsky komt aan bod, maar ook recent interviewmateriaal, opgenomen bij Boulez thuis in Baden-Baden. Door de mogelijkheid de panelen te verplaatsen, wordt de aandacht van het publiek op steeds andere instrumenten gericht. Korte filmfragmenten lichten telkens een andere kant van Boulez' persoonlijkheid uit: zijn leven in Parijs tijdens en net na de oorlog, zijn denken over muziek, zijn muzikale universum en zijn muzikale en literaire helden. Beeld en geluid – zestien muziekfragmenten in totaal – wisselen elkaar af. Werken als *Dérive 1* en *2*, *Incises*, *Anthèmes*, *Notations*, *Improvisation sur Mallarmé*, *Structures livre 1* en *...explosante-fixe...*, met daarin veel solistisch materiaal, passeren de revue.

Mike Tutaj: 'Het gesprek tussen de beelden, het toneelontwerp en de musici is essentieel om ons publiek mee op reis te nemen in onze voorstelling.'

Pierre Boulez programma.indd 5 21-5-2015 16:49:50

ABOUT THE PRODUCTION AND ITS MAKERS

by Frederike Berntsen

The creative mind behind *Beyond the Score®– A Portrait of Pierre Boulez* is the Englishman Gerard McBurney, a practised composer, arranger, teacher, broadcaster and writer. McBurney – the elder brother of the director and actor Simon McBurney – has published scholarly articles on Russian music, reconstructed works of Shostakovich and presented various programmes on BBC Radio 3. Before becoming artistic programme advisor for the Chicago Symphony Orchestra, he acted as an advisor and collaborator for a number of other orchestras. For the orchestra in Chicago he also is creative director of *Beyond the Score®*, a series of concerts that each focus on one composition: the story behind the work before the interval and a performance of the entire piece after the interval.

Boulez has been closely involved with various *Beyond the Score®* concerts, advising and assisting McBurney and helping develop the concept along the way. A groundbreaking production, according to McBurney, was the performance of Schoenberg's *Pierrot lunaire*, which Boulez conducted. Not only was he a sparring partner for the musicians, he also advised the actors, the lighting crew and the projection team. McBurney considers it a logical step that Boulez himself is now the centre of interest for a *Beyond the Score®* production. This Holland Festival concert does not focus on one composition but provides a cross-section of Boulez's oeuvre. Rather than trying to give a complete and exhaustive survey of Boulez's life and work, McBurney has taken an associative approach that is entirely in line with Boulez, who dislikes structured biographies.

The scenic design is by Frank Gehry, a good friend of Boulez's and the architect of the Guggenheim Museum in Bilbao, the Walt Disney Concert Hall in Los Angeles, the Eight Spruce Street Residential Tower in New York, the Jay Pritzker Pavilion in Chicago, where the Chicago Symphony Orchestra performs annually, and, recently, the Fondation Louis Vuitton in the Bois de Boulogne in Paris, to name but a few of his achievements. Gehry's deconstructivist buildings appeal to the imagination. His desire for experimentation seems endless. He tries to see every vista of a building as a painting. For every room, he says, he looks for a new landscape. The panels in the Boulez production, in turn, make rooms for the landscape of the composer's life and music.

In addition to McBurney and Gehry, the creative team includes projection specialist Mike Tutaj and a group of students from the University of Chicago, who were involved in the project through a workshop. They based their work on their affinity with Bunraku (Japanese puppet theatre) and Japanese Imperial Court music, art forms that have influenced Boulez's work. The twelve panels that Gehry designed for *Beyond the Score®– A Portrait of Pierre Boulez* are moved from one place to another by actors, reflective of the Bunraku style of puppetry in which the operators are in full view of

Pierre Boulez programma.indd 6 21-5-2015 16:49:50

the audience. The panels serve as backdrops for archival footage of the composer-conductor throughout the years: a talk between Boulez and Stravinsky, but also recent interviews recorded at Boulez's home in Baden-Baden. Moving the panels makes it possible to switch the audience's attention to different instruments. Short film excerpts illuminate various aspects of Boulez's personality: his life in Paris during and right after the war, his ideas about music, his musical universe and his musical and literary heroes. Images and sound – sixteen musical excerpts in all – alternate. Works such as *Dérive 1* and *2*, *Incises*, *Anthèmes*, *Notations*, *Improvisation sur Mallarmé*, *Structures livre 1*, and *...explosante-fixe...*, with a lot of solo material in it, pass in revue.

Says Mike Tutaj, 'This conversation between the media, the scenic design and the performers is critical to absorbing our audience in the theatrical journey.'

Pierre Boulez programma.indd 7 21-5-2015 16:49:50

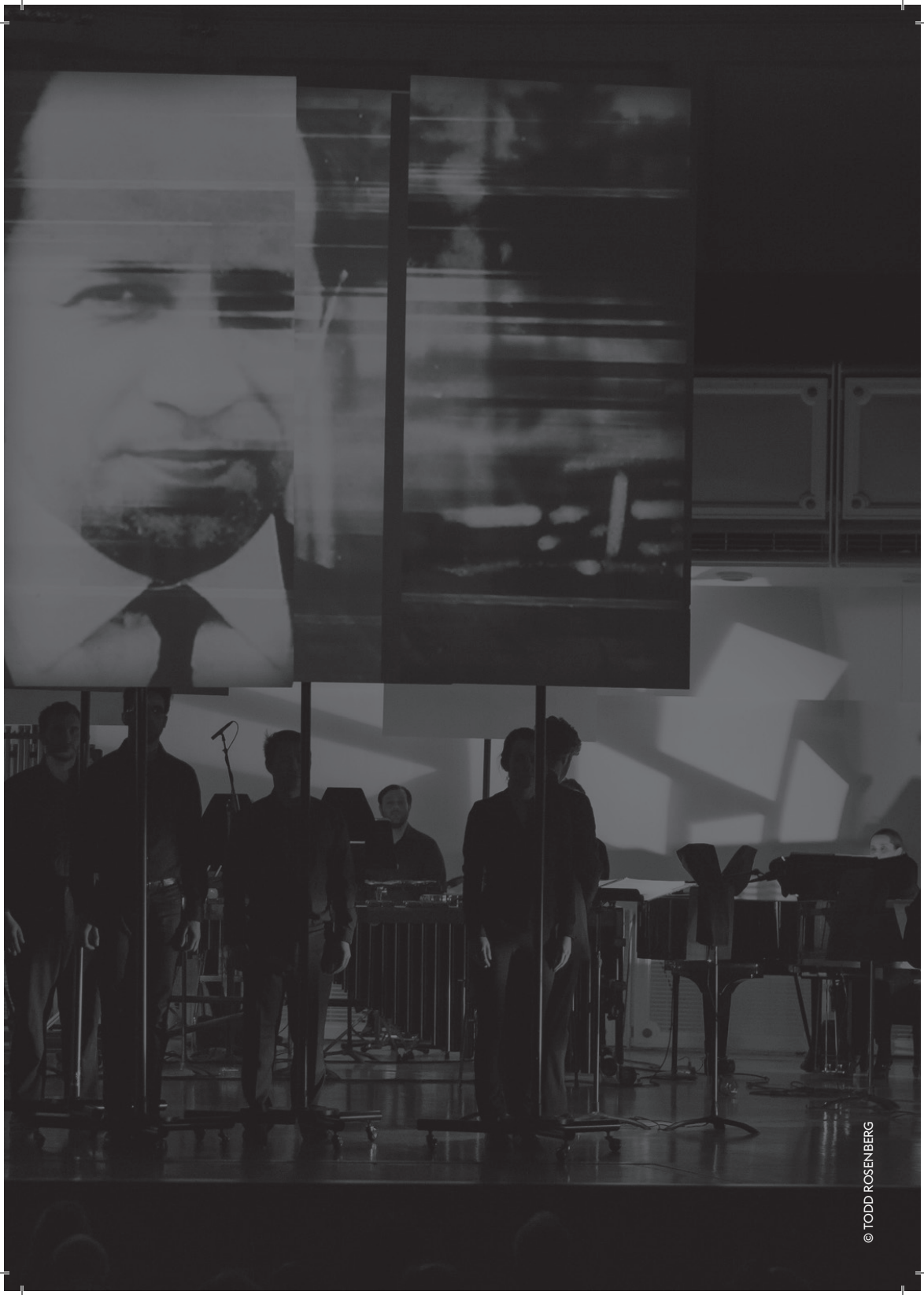

© TODD ROSENBERG

RÉPONS

PIERRE BOULEZ
ENSEMBLE INTERCONTEMPORAIN
O.L.V. MATTHIAS PINTSCHER

INFO

ZO 14.6
SUN 14.6

aanvang starting time
20:00
8 pm

locatie venue
WestergasfabriekvGashouder

duur running time
2 uur, inclusief een pauze
2 hours, including one interval

inleiding introduction:
Bioscoop het Ketelhuis
door by Michel Khalifa
19:15
7:15 pm

Pierre Boulez programma.indd 10 21-5-2015 16:49:51

CREDITS

muziek music
Pierre Boulez

muzikale leiding musical direction
Matthias Pintscher

solisten soloists
Samuel Favre, vibrafoon vibraphone
Gilles Durot, xylofoon xylophone
Hidéki Nagano, piano
Sébastien Vichard, piano
Frédérique Cambreling, harp
Luigi Gaggero*, cimbalom cimbalum

uitvoering muziek music performed by
Ensemble intercontemporain:
Sophie Cherrier, fluit flute
Emmanuelle Ophèle, fluit flute
Didier Pateau, hobo oboe
Philippe Grauvogel, hobo oboe
Alain Damiens, klarinet clarinet
Jérôme Comte, klarinet clarinet
Alain Billard, basklarinet bass clarinet
Pascal Gallois, fagot bassoon
Paul Riveaux, fagot bassoon
Jens McManama, Franse hoorn French horn
Jean-Christophe Vervoitte, Franse hoorn French horn
Jean-Jacques Gaudon, trompet trumpet
Clément Saunier, trompet trumpet
Jérôme Naulais, trombone
Benny Sluchin, trombone
Jeanne-Marie Conquer, viool violin
Hae-Sun Kang, viool violin
Diégo Tosi, viool violin
Odile Auboin, altviool viola
Cécilia Bercovitch*, altviool viola
Éric-Maria Couturier, cello
Pierre Strauch, cello
Nicolas Crosse, contrabas double bass
Jérémie Dufort*, tuba
*gastmusici additional musicians

IRCAM ontwerp computermuziek computer music design
Andrew Gerzso, Gilbert Nouno

IRCAM geluidontwerp sound engineer
Jérémie Henro

productie production
Ensemble intercontemporain

wereldpremière world premiere
Donaueschingen, 18 oktober 1981

PROGRAMMA PROGRAMME

Pierre Boulez (1925)
Répons (1981-1984/1985)

pauze interval

Pierre Boulez (1925)
Répons (1981-1984/1985)

Pierre Boulez programma.indd 11 21-5-2015 16:49:51

PIERRE BOULEZ' *RÉPONS*

door Erwin Roebroeks

Wat Pierre Boulez en *Répons* voor de muziek betekenen, daar liet de Duitse componist Wolfgang Rihm in 1992 geen misverstand over bestaan. "Ik durf te beweren dat niet eerder in de muziekgeschiedenis iemand zo'n beduidende rol heeft gespeeld voor de combinatie van creatie en interpretatie", aldus de wandelende muziekencyclopedie in zijn laudatio bij de Theodor-W.-Adorno-Preis, die Boulez van Frankfurt kreeg. "Boulez schiep het IRCAM en vond *Répons* uit, dat het instituut bestaansrecht gaf."

In 1958 vond in Donaueschingen de wereldpremière plaats van de compositie die ten grondslag lag aan *Répons*: Boulez' *Poésie pour pouvoir*. Dit stuk voor drie orkesten en vijf luidsprekergroepen heeft, net als *Répons*, de ruimte tot onderwerp en streeft naar spiraalvormige geluidsbewegingen. Maar het compositorische plan werd onvoldoende in de klinkende praktijk gerealiseerd, en Boulez trok het werk uiteindelijk terug.

In de periode 1981-1984 ging Boulez opnieuw met dit idee aan de slag. Dat leidde tot *Répons*, een compositie voor zes instrumentale solisten, ensemble en live computerelektronica. Boulez introduceerde hier het idee van 'arpeggio's van arpeggio's'. Een arpeggio is een aantal noten dat in een partituur als tegelijkertijd klinkend (verticaal) is genoteerd, maar achter elkaar (horizontaal) wordt uitgevoerd. Boulez wilde zulke tonen live 'kantelen' en aan herhalingswetten on-

PIERRE BOULEZ' *RÉPONS*

by Erwin Roebroeks

There is no mistaking the significance of Pierre Boulez and *Répons* for music, according to German composer Wolfgang Rihm. 'I dare say no one else in the history of music has played such an important role for the combination of creation and interpretation,' said the walking music encyclopaedia in his speech at the presentation of the Theodor W. Adorno Award to Boulez by the City of Frankfurt in 1992. 'Boulez set up the IRCAM and created *Répons*, which justified the existence of that institute.'

In 1958 in Donaueschingen, the composition that lay the foundation for *Répons* had its world premiere: Boulez's *Poésie pour pouvoir*. This piece for three orchestras and five groups of loudspeakers has, just like *Répons*, space as its theme and aims at spiralling movements of sound within the space. But the sound that the composition called for was insufficiently realized in practice, and Boulez ultimately retracted the piece.

In the period from 1981 to 1984, Boulez took up this idea again. That led to *Répons*, a composition for six instrumental soloists, ensemble and live computer electronics. Boulez introduced the idea of 'arpeggios of arpeggios' here. An arpeggio is a collection of notes that is written in a score as sounding simultaneously (vertically) but is performed one after the other (horizontally). Boulez wanted to 'tip' such notes and subject them to patterns of repetition when performed. The under-

Pierre Boulez programma.indd 12 21-5-2015 16:49:51

derwerpen. Het achterliggende doel was om door de spreiding van klanken binnen een bepaalde ruimte vast te leggen, de akoestische ruimte te componeren. Daardoor zouden, in de verbeelding van Boulez, ook fenomenen als nagalm niet langer onvoorspelbaar zijn, maar beheersbaar.

De Nederlandse componist en theatermaker Dick Raaijmakers laat in zijn *Cahier-M: kleine morfologie van de elektrische klank* uit 2005 echter zien, dat dit idee in de praktijk voor onvoorziene akoestische problemen kan zorgen: een teveel aan klank.

In *Répons* worden vooraf vastgestelde 'moedergeluiden' met behulp van elektronica in de tijd, dus horizontaal, uitgesmeerd, als reeksen replica's van die moedergeluiden. In de woorden van Raaijmakers: "de moeder aan de kop, en de replica's als wapperende staarten daar achteraan." Doordat de structuur van het moedergeluid en het repeteren van de replica's samenvallen, wordt in theorie een ideale ruimtelijke muziek gerealiseerd; niet een *opgevulde* fysieke ruimte, maar een *gecomponeerde* akoestische ruimte. Toch blijft het belangrijkste uitgangspunt aanvechtbaar – ondanks dat de componist het werk tweemaal reviseerde. Boulez behandelde namelijk genoteerde noten als klinkende klanken. Maar alleen muzieknoten gedragen zich precies zoals een componist wil, zoals een wiskundige naar believen met getallen kan werken. "De consequentie van deze vaststelling", schrijft Boulez-bewonderaar Raaijmakers, "is dat getalsmatige symbolen wél kunnen worden opgeteld en ook van elkaar kunnen worden afgetrokken, maar klanken kunnen dat niet. Die kunnen uitsluitend worden opgeteld, zoals

lying goal was to compose the acoustic space by determining the distribution of sounds within a given space. As a result, Boulez believed, phenomena such as echoing would no longer be unpredictable but controllable.

The Dutch composer and theatre maker Dick Raaijmakers showed in his *Cahier-M: kleine morfologie van de elektrische klank* (2005) that this idea could, however, create unforeseen acoustic problems in actual practice: too much sound.

In *Répons*, predetermined 'mother sounds' are electronically spread out in time, in other words horizontally, as series of replicas of those mother sounds. Or as Raaijmakers puts it, 'the mother at the head and the replicas as tails fluttering after it'. Because the structure of the mother sound and the repetition of the replicas converge, in theory an ideal spatial music is realized; not a *filled* up physical space, but a *composed* acoustic space. Yet, the most important starting point remains contestable – despite the fact that the composer revised the work twice. Namely, Boulez treated written musical notes as actual sounds. But only written notes behave precisely as a composer wants them to, in the way that a mathematician can work with numbers at will. 'The consequence of this finding,' writes Boulez-admirer Raaijmakers, 'is that while numerical symbols can be added to and also subtracted from one another, sounds cannot. They can only be added up, like apples and pears.' Which is why there are build-ups of sound.

With the title of his composition ('answer'), Boulez was referring to the medieval 'responsory', a sung dialogue between soloist and responding ensemble. Boulez was

Pierre Boulez programma.indd 13 21-5-2015 16:49:51

appels bij peren." Vandaar de klankophopingen.

Met de titel van de compositie ('antwoord') verwees Boulez naar het middeleeuwse responsorium, een wisselzang, als dialoog tussen solist en ensemble. Boulez verlangde in *Répons* naar een spel van vraag en antwoord, dat niet alleen in de partituur is vormgegeven, maar ook spontaan ontstaat, "zoals goudvissen in een vissenkom spontaan reageren op een enkele tik tegen het glas", in de woorden van de componist. Maar de technologie die Boulez in de jaren tachtig van de vorige eeuw gebruikte – en nog steeds gebruikt – kan geen antwoord geven. Zij kan wel de vraag herhalen. Raaijmakers stelde die problematiek aan de orde in zijn muziektheatercyclus *Dépons* (1991-1993). Daarin speelde onder andere het personage Pierre Boulez, wiens droom ditmaal wél werkelijkheid werd. Want in theater kunnen klanken alles.

Waarom heeft *Répons*, als het plan niet volledig is gerealiseerd, dan toch zo'n allure? Kortom: waarom werkt het? We horen duidelijk het vakmanschap van een ervaren componist, maar dat is nog geen verklaring. Het komt wellicht juist doordat Boulez de ruimte niet volledig onder controle krijgt. Doordat dat wat het stuk zo muzikaal maakt, zich aan het compositorische bewustzijn onttrekt. Zou dat het toeval kunnen zijn?

Eerder introduceerden componisten het toeval in de strenge seriële muziek. Luisterend hadden zij vastgesteld, dat dit 'gedetailleerde' componeren weinig zinvol was. Het volstond voortaan om globale eigenschappen van klankgroepen en klankvelden te beschrijven en de invulling daarvan aan het toeval over te laten.

aiming for a play of question and answer in *Répons*, one that is not just established in the score but also arises spontaneously, 'like goldfish in a bowl spontaneously react to a single tick against the glass', as he says. But the technology that Boulez used in the 1980s (and still uses) cannot answer back. It can, however, repeat the question. Raaijmakers addressed that issue in his music theatre cycle *Dépons* (1991-1993), which included the personage of Pierre Boulez, whose dream does become reality this time – because in theatre, sound can do anything.

If its concept has not been completely realized, why does *Répons* have such allure? In short, why does it work? To be sure, we hear the skill of an experienced composer, but that still is not an explanation. Perhaps it is precisely because Boulez does not get the space completely under control, because what makes this piece so musical goes beyond the art of composing. Could that factor be chance?

Before this, composers had introduced chance in the strict method of serialism. After listening to performances of serial music, they had determined that that such 'detailed' composing was of little use. From then on, it was sufficient to describe general characteristics of sound groups and sound fields and to leave the interpretation of that to chance.

In addition to the work's unmistakable expertise, perhaps there is unintentional chance in *Répons*. Chance, which by its very nature cannot be grasped, but works musically because it is a product from the hand of a master composer.

Pierre Boulez programma.indd 14 21-5-2015 16:49:51

Wellicht is in *Répons*, naast het onmiskenbare vakmanschap, sprake van het *onbedoelde* toeval. Het toeval, dat door zijn aard buiten handbereik valt, maar muzikaal werkt, omdat het een product is van de hand van een meestercomponist.

Pierre Boulez programma.indd 15 21-5-2015 16:49:51

ENSEMBLE INTER-CONTEMPORAIN & IRCAM

Parijse culturele instellingen en drama gaan hand in hand, ook als er niet letterlijk toneel wordt gespeeld. Zo werden schandalen rondom wereldpremières van belangrijke composities soms georganiseerd. Ook de komst van het IRCAM (Institut de Recherche et Coordination Acoustique/Musique) ging gepaard met Parijse toestanden, verhitte debatten en manifesten. Het officiële verhaal luidt dat president Pompidou in 1970 aan Pierre Boulez vroeg om zo'n instituut op te richten, terwijl sommigen beweren dat Boulez Pompidou fijntjes liet weten Frankrijk voor de VS te verruilen als hij niet zijn eigen instituut kreeg. Het IRCAM kwam er, als een van de grootste onderzoeksinstituten voor muziek en wetenschap ter wereld, met Boulez als eerste directeur. Een jaar voor de opening in 1977 richtte Boulez Ensemble intercontemporain op, gespecialiseerd in de uitvoering van de modernste gecomponeerde muziek. Twee instellingen die naam zouden maken en met elkaar verbonden zouden blijven.

Boulez beschouwde het IRCAM als een ontmoetingsplaats voor componisten, musici en wetenschappers. In de praktijk functioneerde het instituut algauw als een enorme elektronische studio. *Répons* werd het visitekaartje, de stand van de techniek van het IRCAM als klinkend magnum opus van een van de meestercomponisten van die tijd. Gemaakt voor en gespeeld door Ensemble intercontemporain, dat het beste van twee muziekwerelden

Parisian cultural institutes and drama go hand-in-hand, even if theatre is not literally acted out. For instance, scandals around world premieres of important compositions have sometimes been purposely organized. The arrival of the IRCAM (Institut de Recherche et Coordination Acoustique/Musique) was also surrounded by Parisian commotion, heated debates and manifestoes. The official story goes that President Pompidou asked Pierre Boulez to set up such an institute in 1970; others claim that Boulez subtly let it be it known that he would leave France for the United States if he did not get his own institute. In any case, the IRCAM came into being as one of the world's greatest research institutes for music and science, with Boulez as its first director. A year before its opening in 1977, Boulez founded the Ensemble intercontemporain, specialized in performing composed music of the most modern kind. Two institutes that would become renowned and that remain connected to this day.

Boulez saw the IRCAM as a meeting place for composers, musicians and scientists. In practice, the institute soon functioned as a huge electronic studio. *Répons* became its calling card, the audial magnum opus of one of the master composers of the day representing the state of technology at the IRCAM. The piece was created for and played by Ensemble intercontemporain, which combined the best of two musical worlds: a precision inspired by the

Pierre Boulez programma.indd 16 21-5-2015 16:49:51

combineerde: een door het IRCAM-DNA geïnspireerde precisie en een aan de Franse muziek ontleende sensualiteit. Parijs drama, maar dan in muziek.

Die kwaliteit komt helemaal op het conto van de musici. De selectie van de musici was van de hand van componist-dirigent Boulez, de reus die zonder baton de weg wees. Vergelijk een opname van Stravinsky's *Le sacre du printemps* onder Stravinsky met een uitvoering onder Boulez, en het is duidelijk dat Boulez het diepste inzicht in dit werk verschaft. Vanaf de oprichting tot 2002 was Boulez artistiek leider van Ensemble intercontemporain, sinds 2013 is dat Matthias Pintscher.

De zes solisten die tijdens het Holland Festival *Répons* spelen, komen uit de eigen gelederen: twee pianisten (Hidéki Nagano, Sébastien Vichard), een harpist (Frédérique Cambreling), twee slagwerkers (Samuel Favre vibrafoon, Gilles Durot xylofoon) en een cimbalomspeler (Luigi Gaggero). Het IRCAM verzorgt de techniek en de live elektronica (Andrew Gerzso en Gilbert Nouno computermuziekontwerp, Jérémie Henrot geluidsontwerp). De synergie waar het ensemble in uitblinkt, is bij *Répons* ook nodig. Het publiek zit rondom de (onversterkte) ensemblemusici. Daar omheen zitten de zes solisten, op evenveel podia. Tussen die podia staan zes luidsprekers.
Zoals Boulez in *Répons* de vraag repeteert, zo wordt tijdens het Holland Festival het hele werk herhaald, waardoor toehoorders de muziek vanuit twee posities kunnen beluisteren.

Het is op zich al bijzonder dat dit werk wordt uitgevoerd, en helemaal in een

IRCAM's DNA and a sensuality derived from French music. Parisian drama, but then in music.

That quality comes entirely from the musicians. The selection of the musicians was made by composer-conductor Boulez, the giant who led the way without a baton. Compare a recording of Stravinsky's *Le sacre du printemps* under Stravinsky's conducting with a performance under Boulez, and it is clear that Boulez provides the deeper insight into that work. From its founding until 2002, Boulez was the artistic director of Ensemble intercontemporain, which since 2013 is led by Matthias Pintscher.

The six soloists performing *Répons* at the Holland Festival come from the Ensemble's own ranks: two pianists (Hidéki Nagano, Sébastien Vichard), a harpist (Frédérique Cambreling), two percussionists (Samuel Favre, vibraphone; Gilles Durot, xylophone) and a cimbalom player (Luigi Gaggero). The IRCAM is responsible for the technique and live electronics (Andrew Gerzso and Gilbert Nouno, computer music design; Jérémie Henrot, sound design).

The synergy in which the Ensemble excels is indeed necessary for *Répons*. The audience sits around the (unamplified) ensemble of musicians. The six soloists sit around the audience, on an equal number of platforms. Placed between the platforms are six loudspeakers. Just as Boulez repeats the 'question' in *Répons*, the entire work is repeated during the Holland Festival, so that the audience can listen to the music from two different places.
The fact that this work is being performed

Pierre Boulez programma.indd 17 21-5-2015 16:49:51

‘authentieke uitvoeringspraktijk’ door Ensemble intercontemporain en IRCAM. Daarmee is deze uitvoering van *Répons* tevens een vertolking van de gecombineerde historie van beide instellingen; een geschiedenis die de antagonistische relatie van muziek en techniek vaak schitterend blootlegde. Tijdens de wereldpremière van *Répons* viel vlak voor aanvang, onder toeziend oog van de verzamelde wereldpers, de stroom uit. Het drama van die duisternis was niet georganiseerd.

Erwin Roebroeks

is special in itself, and particularly so because it is an ‘authentic performance’ by the Ensemble intercontemporain and IRCAM. Which also makes this performance of Répons an expression of the combined history of both institutes, a history that has often marvellously revealed the antagonistic relation between music and technology. During the world premiere of Répons, under the watching eyes of the gathered world press, the power fell out just before the curtain call. The drama of that darkness was not organized.

Erwin Roebroeks

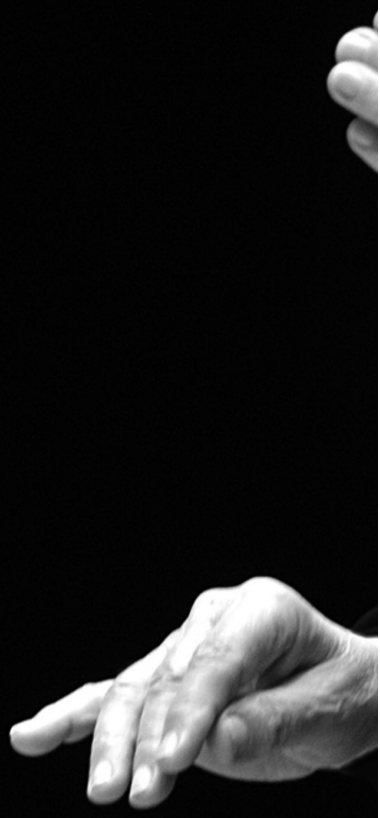

‘EEN FRANSE BAZAAR IN GELUIDJES’

Pierre Boulez (90)
55 jaar in het Holland Festival

door Hans Heg

Bijna onopgemerkt maakt Pierre Boulez, de componist, in 1960 zijn entree in het Holland Festival. Hij is 35, net gestart met een dirigentencarrière en heeft als componist al enige naam in de Parijse theaterwereld en in Duitsland. Met name in het moderne-muziek mekka Donaueschingen. Hij werkt daar onder meer samen met de legendarische dirigent Hans Rosbaud, die hem de fijne kneepjes van het vak leert. En die hem voorhoudt dat veelzijdigheid en een breed repertoire voor een dirigent minstens zo belangrijk zijn als het cultiveren van een eigen stijl en een herkenbaar idioom voor een componist. In de Italiaan Bruno Maderna treft Boulez een kameraad die in de explosieve jaren vijftig en zestig op hetzelfde spoor zit. Stockhausen, Nono en Berio zijn veel meer met zichzelf bezig.

De annalen van het Holland Festival maken op 20 juni melding van een concert door leden van het Residentie Orkest in Leiden. Tussen Webern, Pousseur, Berio en Messiaen duikt de naam van een nieuwlichter op. Van Boulez wordt een *Sonatine voor fluit en piano* gespeeld, dat hij dan nog als zijn opus 1 beschouwt. Hij is zelf niet aanwezig. Veel positieve reacties levert het hem niet op. De fusiekrant De Tijd-Maasbode is vooral gecharmeerd van Debussy’s *Chansons de Bilitis*, maar moet niets hebben van de andere

‘A FRENCH BAZAAR OF SOUNDS’

Pierre Boulez (90)
55 years in the Holland Festival

by Hans Heg

In 1960, the composer Pierre Boulez made his entrance in the Holland Festival almost without notice. He was 35, just starting out as a conductor, and already had made a slight name for himself as a composer in the Parisian theatre world and in Germany’s mecca of modern music, Donaueschingen. There, he had worked with the legendary conductor Hans Rosbaud, who taught him the tricks of the trade – and who impressed upon him that versatility and a broad repertoire are just as important for a conductor as cultivating an individual style and a recognizable idiom is for a composer. In the Italian Bruno Maderna, Boulez had found a comrade who was following the same track during the explosive 50s and 60s. Stockhausen, Nono and Berio were much more focused on their own paths.

The annals of the Holland Festival include an announcement of a concert on 20 June by members of the Residentie Orkest in Leiden. Cropping up between Webern, Pousseur, Berio and Messiaen was the name of an innovator. The orchestra played Boulez’s *Sonatina for Flute and Piano*, which he considered his opus 1. He himself was not at the concert, and his work did not attract many positive reactions. The newspaper *De Tijd-Maasbode* was charmed by Debussy’s *Chansons de Bilitis,* but did not care for the other

Pierre Boulez programma.indd 20 21-5-2015 16:49:52

componisten. Zelfs niet van de oude Stravinsky. Onder de tussenkop: 'Explosie van seriële muziek' veegt recensent Leo Hanekroot de vloer aan met de jonge Fransman en diens sonatine, 'die bewees dat Boulez wel een muzikant is, maar overigens een rederijker, die van zijn tierelantijnen aanzienlijk minder snel genoeg krijgt dan zijn toehoorders'.

De doorbraak in Nederland komt twee jaar later met de wereldpremière van de "complete versie" van het orkestwerk *Pli selon pli*. Voor de uitvoeringen in Amsterdam en Scheveningen komt het orkest van de Südwestfunk uit Baden-Baden over met sopraan Eva-Maria Rogner. Niet Rosbaud (zoals gepland) maar Boulez dirigeert het orkest dat tot op de dag van vandaag de spil is van de Donaueschinger Musiktage. Vooral het Amsterdamse publiek reageert positief op dit evenement. Tegelijkertijd illustreert het dat de toenmalige artistiek leider, Peter Diamand, soms ook een gedurfde koers durft te varen. Naast het brengen van gevestigde topkunst uit het buitenland behoren immers ook het tonen van noviteiten en het laten uitvoeren van de nieuwste muziek tot de opdrachten van het festival. Terugblikkend in 1991 stelt Diamand met enige trots vast: 'Mijn grote ambitie was dat het festival zo elitair mogelijk zou zijn, waarbij ik er van uit ga dat "elitair" een kwaliteitsbepaling inhoudt'. Na Diamands vertrek verwerft vooral programmaleider Jo Elsendoorn faam op dit terrein.

Het is opvallend dat de buitenlandse kranten veel positiever reageren op *Pli selon pli* dan de Nederlandse. Het Vrije Volk kopt dat Boulez 'slechts zelden kon boeien'. De Telegraaf ontdekt een 'zonderling muziekstuk'. De recensent van het ochtendblad weet duidelijk geen

composers, not even the older composer Stravinsky. Under the subheading 'Explosion of serial music', critic Leo Hanekroot wiped the floor with the young Frenchman and his sonatina, 'which demonstrated that Boulez is indeed a musician, but apart from that, a rhetorician who tires of his ornamentations a lot less quickly than his listeners do.'
Boulez's breakthrough in the Netherlands came two years later, with the world premiere of the 'complete version' of the orchestral work *Pli selon pli*. For the performances in Amsterdam and Scheveningen, the orchestra of the Südwestfunk broadcasting company came from Baden-Baden with soprano Eva-Maria Rogner. Instead of Rosbaud at its head (as had been planned), Boulez conducted the orchestra, which to this day remains the linchpin of the Donaueschingen Festival. The Amsterdam audience in particular reacted positively to this event. It also illustrates that the artistic director at the time, Peter Diamand, dared to steer an adventurous course at times: after all, in addition to presenting established, high-quality art from abroad, the Festival's tasks include showing innovative works and organizing performances of the latest music. Looking back in 1991, Diamand rather proudly stated, 'My big ambition was to make the Festival as elite as possible, and I use the word 'elite' as a stipulation of quality.' After Diamand's departure, programme director Jo Elsendoorn was the one to especially become renowned in this regard.

Strikingly, foreign newspapers reacted much more positively to *Pli selon pli* than the Dutch papers did. *Het Vrije Volk* headlined that Boulez was 'very seldom interesting'. *De Telegraaf* found it a 'peculiar piece of music'. The reviewer

Pierre Boulez programma.indd 21 21-5-2015 16:49:52

raad met dit 'werkstuk'. Het is 'ongetwijfeld een bijzonder gepeperde affaire en in dit speciale geval hangt het meer dan ooit van de mentaliteit van de luisteraar af of die avond een hoogtepunt dan wel een dieptepunt van het Holland Festival 1962 is geworden' (...) 'Eén ding staat voor ons echter wel vast: mocht deze muziek ooit de muziek van de toekomst zijn ... ja, wat dan?'. Conclusie: 'Men moet zijn toegerust met een Boulezknobbel om op de zaak te kunnen reageren. Die hebben wij niet. Voor ons was er niet veel meer dan een Franse bazaar in geluidjes, met daartussen mevrouw Rogner die zong'.

Componist en pianist Geza Frid is minder negatief in Het Vrije Volk, maar hij heeft ook zijn bedenkingen. 'Wat betreft uitdrukkingskracht hoort men, afgezien van enkele fascinerende fragmenten in deel 2 en 5, slechts kreten van angst en hysterie. Deze eenzijdigheid drukt zijn stempel op zijn muziek, die alleen hierom al (...) niet op duurzame appreciatie kan rekenen. Maar op het ogenblik is Boulez de gevierde man van de jongere generatie. Dit bleek uit de laaiend enthousiaste ontvangst van zijn werk'. Een visionaire observatie van Frid. Zeven jaar later vindt in Het Concertgebouw immers de Notenkrakeractie plaats. De ludieke manifestatie van een aantal jonge Nederlande componisten gericht tegen het (in hun ogen) achterhaalde artistieke beleid van Het Concertgebouworkest. Ditzelfde orkest is overigens het eerste toporkest in Europa dat Pierre Boulez al in 1960 uitnodigt als gastdirigent. Met een voor hem typerend programma: Bartók, Debussy en Stravinsky in combinatie met een Haydnsymfonie.

Op 6 juli 1961 maakt dit team voor het eerst zijn opwachting op het Holland

for that morning paper obviously did not know what to make of this 'work piece': it 'undoubtedly is an exceptionally highly seasoned affaire, and in this special case, whether the evening was a high point or a low point of the 1962 Holland Festival depends more than ever on the listener's mentality... One thing we do know for sure, however: If this music ever becomes the music of the future... well, what then?' And the conclusion: 'You need to have a knack for Boulez in order to react to this. And we don't. For us, it was not much more than a French bazaar of sounds, and amongst all that, Miss Rogner, who sang.'
Composer and pianist Geza Frid was less negative in *Het Vrije Volk,* but he too had his reservations. 'As far as expressive power is concerned, apart from a few fascinating bits in sections two and five, you only hear shrieks of fear and hysteria. This one-sidedness puts its stamp on his music, which for that reason alone... cannot count on lasting appreciation. But right now, Boulez is a celebrity for the younger generation, which can be seen by the wildly enthusiastic reception of his work.' A visionary observation of Frid's. Seven years later, the Notenkrakeractie took place in the Concertgebouw, a happening staged by a number of young Dutch composers to protest the outdated (in their eyes) artistic policy of the Concertgebouw Orchestra. Back in 1960, by the way, that very orchestra had been the first top orchestra in Europe to invite Pierre Boulez as a guest conductor, with a programme typical for him: Bartók, Debussy and Stravinsky in combination with a Haydn symphony.
On 6 July 1961, this team paid a call on the Holland Festival for the first time, using the same formula: Debussy (*Jeux*), Schoenberg's *Chamber Symphony No. 1*

Pierre Boulez programma.indd 22 21-5-2015 16:49:52

Festival. Zelfde formule: Debussy (*Jeux*), eerste *Kammersymphonie* van Schönberg en de *Fünf Orchesterstücke opus 10* van Webern naast een symfonie van Schubert. De kranten komen positieve adjectieven tekort. Het Concertgebouworkest met Boulez blijkt een gouden combinatie. Tot en met 2011 dirigeert Boulez in totaal 63 concerten en operavoorstellingen bij het Amsterdamse ensemble. Schönbergs opera *Moses und Aron* wordt ook drie keer opgevoerd tijdens de Salzburger Festspiele. In dit kader is het vreemd dat Het Concertgebouworkest met Boulez na 1961 nog slechts eenmaal in het festival aantreedt. En opnieuw met een programma waarmee hij de succesvolle koers continueert van zijn in 1962 overleden mentor Hans Rosbaud (die ook een paar keer te gast was in het Holland Festival). Oud en Nieuw als twee-eenheid. In 1966 begeleidt Boulez Yehudi Menuhin in het dan net herontdekte *Eerste Vioolconcert* van Bartók plus dat van Alban Berg. Debussy en Varèse zorgen voor het tegengeluid.

Het Residentie Orkest biedt Boulez in 1968 de mogelijkheid een omvangrijk project te realiseren dat helemaal is gewijd aan de Tweede Weense School. Het is niet alleen publicitair maar ook inhoudelijk een groot succes. Opvallend veel Amsterdamse muziekliefhebbers trekken naar de Kurzaal in Scheveningen. Ondanks de veelgehoorde (boze) klacht: waarom heeft het Holland Festival dit spraakmakende drieluik rond Schönberg, Berg en Webern niet ook in Amsterdam geprogrammeerd? Waar het bovendien veel beter zou hebben geklonken dan in die charmante maar "geluidsarme" Kurzaal. Reden: het begrip "cultuurspreiding" heerst op dat moment nog oppermachtig. Het is een dwingende voorwaarde van de belangrijkste subsidiënten: de drie grote steden plus de rijksoverheid. Bovendien koestert Scheve-

and Webern's *Five Pieces for Orchestra, Opus 10* in addition to a symphony by Schubert. The papers ran out of positive adjectives. The Concertgebouw Orchestra and Boulez proved to be a golden combination. From then until 2011, Boulez conducted a total 63 concerts and concertante operas with this orchestra at their home base in Amsterdam. They also performed Schoenberg's opera *Moses und Aron* three times at the Salzburger Festspiele. In this context, it is strange that the Concertgebouw Orchestra only performed with Boulez in the Holland Festival one more time after 1961. And once again with a programme in which he continued on the successful course set out by his mentor Hans Rosbaud, who had died in 1962 (and who also had been a guest of the Holland Festival a few times). Old and New as a dyad. In 1966, Boulez conducted the Concertgebouw Orchestra with Yehudi Menuhin in *Bartók's First Violin Concert*, which had just been rediscovered at the time, plus Alban Berg's *First Violin Concert*. Debussy and Varèse provided the contrast.

In 1968, the Residentie Orkest offered Boulez the possibility of realizing an extensive project entirely devoted to the Second Viennese School. Not only did it receive broad publicity, its content was also a success. A remarkably large number of Amsterdam music lovers made the trip to the Kurzaal in The Hague's Scheveningen district, despite an often-heard and at times angry complaint: Why didn't the Holland Festival also programme this high profile trio of Schoenberg, Berg and Webern in Amsterdam? What's more, there it would have sounded much better than in the Kurzaal, which although charming had poor acoustics! The reason: the idea of 'cultural decentralization'

Pierre Boulez programma.indd 23 21-5-2015 16:49:52

ningen in die tijd nog een oude traditie: zijn eigen zomerfestival. De periode dat de Kurzaal in juli en augustus een cultureel centrum van enige betekenis was, ligt echter ver achter ons. Het Holland Festival is tegenwoordig voor honderd procent op de hoofdstad gericht. Alsof het nooit anders is geweest.

Vanaf 1970 is de componist Boulez bijna niet meer weg te denken uit het festival. Ondanks de negatieve, soms ronduit vijandige reacties in het begin wordt hij steeds meer gezien als een van de invloedrijkste muzikanten van de 20e eeuw. Als componist, (opera)dirigent en als daadkrachtige en visionaire cultuurvernieuwer, met name in Parijs en Luzern. In 1971 doet hij Amsterdam en Den Haag aan met London Sinfonietta. Naast eigen werk ook aandacht voor Stockhausen, Goehr en Birtwistle. In 1996 organiseert festivaldirecteur Jan van Vlijmen een meerdaags "Pierre Boulez – retrospectief" in de Beurs van Berlage. In de informatie bij dit project schrijft een medewerker (of is het Van Vlijmen zelf?), naar aanleiding van de met luid gejuich ontvangen uitvoering van Boulez' *Notations* door het Koninklijk Concertgebouworkest in oktober 1995: "Men leek zich met een schok te realiseren dat Boulez' muziek zeker niet de 'onnavolgbare heksenketel van klanken' is waarvoor zij lange tijd werd uitgemaakt, maar dat zij een grote klankschoonheid bezit en wel degelijk emotionele zeggingskracht heeft". En dat was (bij de kenners) al veel eerder bekend, wordt er met enige verwijt in de toonzetting aan toegevoegd.

Ja, aan het Holland Festival, in 1947 opgericht om bijzondere manifestaties van internationaal formaat te presenteren, heeft het inderdaad niet gelegen. Om

reigned supreme at the time. It was an imperative condition set by the most important subsidizers – the three major cities (Amsterdam, Rotterdam and The Hague) plus the national government. What's more, Scheveningen cherished an old tradition in those days – its own summer festival. Now, however, the time when the Kurzaal was a cultural centre of some consequence in the months of July and August is far behind us. Nowadays the Holland Festival is one hundred percent focused on Amsterdam. As if it had never been any different.

From 1970 onward, the composer Boulez was almost a permanent fixture in the Holland Festival. Despite the negative, sometimes outright hostile initial reactions, he increasingly became seen as one of the most influential musicians of the 20th century – as a composer, (opera) conductor and as a decisive and visionary cultural innovator, notably in Paris and Lucerne. In 1971, he came to Amsterdam and The Hague with the London Sinfonietta, presenting not only his own work but also paying attention to Stockhausen, Goehr and Birtwistsle. In 1996, Festival director Jan van Vlijmen organized a several-day 'Pierre Boulez retrospective' in the Beurs van Berlage. In the bulletin accompanying this project, a staff member (or is it Van Vlijmen himself?) writes of the resounding applause that followed the Royal Concertgebouw Orchestra's performance of Boulez's *Notations* in October 1995: 'People seemed to realize with a shock that Boulez's music is not the "inimitable bedlam of sounds" it had long been called, but that there is a great beauty to its sound and it most definitely has emotional expressiveness.'
And, added the writer with a certain amount of reproach, that had already

Pierre Boulez programma.indd 24 21-5-2015 16:49:52

dat te vieren wordt in de editie van 2007 een even spectaculaire als indringende productie van Janáčeks opera *From the House of the Dead* onder leiding van Boulez in Het Muziektheater gebracht. Dit ter gelegenheid van de opening van het 60e festival. Het wordt een triomf voor het trio Patrice Chéreau (regie), Richard Peduzzi (aankleding) en Boulez; hetzelfde trio dat in 1976 de operawereld op zijn kop zet met een provocerende, totaal nieuwe enscenering van Wagners *Ring* in Bayreuth. In 2010 volgt nog een opmerkelijk concert met Ensemble inter-Contemporain in Muziekgebouw aan 't IJ. De 85-jarige Boulez dirigeert – vitaal als altijd – uitsluitend composities van Berg, Stockhausen, Donatoni en Ligeti. Geen eigen werk.
Het is jammer dat dit in het festival van dit jaar, met twee grote hommages aan de eind maart 90 jaar geworden Pierre Boulez, evenmin mogelijk is. Zijn fysieke en mentale toestand laat dat niet meer toe.

been known (by the connoisseurs) long before this.

Yes, the Holland Festival, founded in 1947 in order to present special events with international stature, had certainly not been remiss. To celebrate this, in 2007 the Festival presented an equally spectacular and penetrating production conducted by Boulez in the Muziektheater, Janáček's opera *From the House of the Dead*, to open its 60th edition. It was a triumph for Patrice Chéreau (direction), Richard Peduzzi (visuals) and Boulez – the same trio that had turned the opera world upside down in 1976 with a provocative, totally new staging of Wagner's *Ring* in Bayreuth. This was followed up in 2010 by another noteworthy Holland Festival concert with the Ensemble inter-contemporain in the Muziekgebouw aan 't IJ, where the 85-year-old Boulez – full of vitality as always – simply conducted compositions by Berg, Stockhausen, Donatoni and Ligeti. None of his own works.

Unfortunately, during this year's festival with its two big homages to Pierre Boulez, who turned 90 in March, even that will not be possible. His physical and mental state no longer permit it.

Pierre Boulez programma.indd 25 21-5-2015 16:49:52

internationale
podiumkunsten
amsterdam
juni 2015

HOLLAND FESTIVAL

VRIENDEN

Het Holland Festival heeft het getroffen – met Vrienden die gepassioneerd zijn over kunst, die artiesten van wereldklasse verwelkomen en die het festival steunen in zijn ambitie om nieuw werk te blijven presenteren.

Vrienden vormen het hart van het festival en hun genereuze steun helpt om elk jaar een spannend programma te maken.

Het verheugt ons dan ook dat we deze voorstelling mede dankzij de Vrienden van het Holland Festival aan u kunnen tonen.

Ruth Mackenzie en Annet Lekkerkerker
Directie, Holland Festival

FRIENDS

The Holland Festival is lucky – with Friends who are passionate about art, welcoming to our world class artists, ambitious to help the festival to commission brilliant new work.

Friends are the heart of the festival and their generous support helps the festival to create an exciting programme each year.

We are therefore delighted to be able to present this performance with support from the Friends of the Holland Festival.

Ruth Mackenzie and Annet Lekkerkerker
Board, Holland Festival

Pierre Boulez programma.indd 27 21-5-2015 16:49:52

HOLLAND FESTIVAL 2015

directie
Ruth Mackenzie, *artistiek directeur*
Annet Lekkerkerker, *zakelijk directeur*

raad van toezicht
Martijn Sanders, *voorzitter*
Mavis Carrilho
Joachim Fleury
Renze Hasper
Ben Noteboom
Marjet van Zuijlen

Het programma van het Holland Festival kan alleen tot stand komen door subsidies, bijdragen van sponsors en fondsen en door de gewaardeerde steun van u, ons publiek.

hoofdbegunstiger
Fonds 21

subsidiënten
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Gemeente Amsterdam

sponsors, fondsen en instellingen
Stichting Ammodo, Rabobank Amsterdam, Stichting Dioraphte, VSBfonds, Turing Foundation, Ernst von Siemens Music Foundation, Fonds Podiumkunsten, European Cultural Foundation, DoubleTree by Hilton, Westergasfabriek/MeyerBergman, Clifford Chance LLP, Kempen & Co, WeTransfer, Automobielbedrijf Van Vloten, RoomMate Hotels Aitana Amsterdam, Lloyd Hotel, Wilhelmina E. Jansen Fonds, Goethe-Institut, Institut Français des Pays-Bas, Gravin van Bylandt Stichting, Amerikaanse Ambassade Den Haag, Spaanse Ambassade Den Haag, Ambassade van Armenië in Nederland, Ambassade van de Bondsrepubliek Duitsland Den Haag, MacBike

HF Business
Beam Systems, De Nederlandsche Bank N.V., Double Effect, G&S Vastgoed, ING Groep, Ten Have Change Management, WPG Uitgevers B.V.

mediapartners
NTR, VPRO

board of governors
De genereuze, meerjarige verbintenis van de Governors is van groot belang voor de internationale programmering van het Holland Festival en met name voor het aangaan van internationale coproducties.

G.J. van den Bergh en C. van den Bergh-Raat, R.F. van den Bergh, J. van den Broek, Bernard en Ineke Dijkhuizen, Angela en Leendert van Driel, Jeroen Fleming, J. Fleury, V. Halberstadt, H.J. ten Have en G.C. de Rooij, J. Kat en B. Johnson, Irina en Marcel van Poecke, Ton en Maya Meijer-Bergmans, Sijbolt Noorda en Mieke van der Weij, Robert Jan en Mélanie van Ogtrop-Quintus, Françoise van Rappard-Wanninkhof, M. Sanders, A.N. Stoop en S. Hazelhoff, Tom de Swaan, Elise Wessels-van Houdt, H. Wolfert en M. Brinkman

hartsvrienden
Kommer en Josien Damen, Sabine van Delft-Vroom, Huub A. Doek, Tex Gunning, Wendy van Ierschot, Giovanna Kampouri Monnas, Luuk H. Karsten, Frans en Willeke Koffrie, Kristine Kohlstrand, Joost en Marcelle Kuiper, Monique Laenen en Titus Darley, Cees Lafeber, Ben Noteboom,

Pierre Boulez programma.indd 28 21-5-2015 16:49:52

Marsha Plotnitsky, Pim en Antoinette Polak, Anthony en Melanie Ruys, Patty Voorsmit

beschermers
Lodewijk Baljon en Ineke Hellingman, A. van de Beek en S. van Basten Batenburg, Irma Boom en Julius Vermeulen, S. Brada, Frans en Dorry Cladder-van Haersolte, J. Docter en E. van Luijk, L. Dommering-van Rongen, E. Granpré Moliere, M. Grotenhuis, E. Horlings, J. Houwert, R. Katwijk, R. Kupers en H. van Eeghen, J. Lauret, A. van der Linden-Taverne, H. en I. Lindenbergh-Sluis, F. Mulder, Adriaan en Glenda Nühn-Morris, G. van Oenen, H. Pinkster, H. Sauerwein, R. van Schaik en W. Rutten, K. Tschenett, Wolbert en Barbara Vroom, P. Wakkie, R. Walstra, A. van Wassenaer, O.L.O. en Tineke de Witt Wijnen-Jansen Schoonhoven

begunstigers
M. Beekman, E. Blankenburg, Co Bleeker, A. Boelee, K. de Bok, Jan Bouws, E. Bracht, W.L.J. Bröcker, G. Bromberger, D. de Bruijn, Rachel van der Brug, M. Daamen, J. Dekker, M.H. Dijkgraaf, M. Doorman, Chr. van Eeghen, J. van der Ende, Ch. Engeler, E. Eshuis, E. Goossens-Post, E. de Graaff-Van Meeteren, F. Grimmelikhuizen, D. Grobbe, J. Hennephof, G. van Heteren, L. van Heteren, B. van Heugten, S. Hodes, Herma Hofmeijer, J. Hopman, A. Huijser, E. Hummelen, Yolanda Jansen, P. Jochems, Jan de Kater, J. Keukens, P. Krom, A. Ladan, M. Le Poole, M. Leenaers, K. Leering, T. Liefaard, A. Ligeon, T. Lodder, A. Man, D. van der Meer, E. van der Meer-Blok, A. Mees-Lubberman, A. de Meijere, J. Melkert, E. Merkx, Jaap Mulders, H. Nagtegaal, La Nube, Kay Bing Oen, E. Overkamp en A. Verhoog, C. van de Poppe, P. Price, F. Racké, H. Ramaker, S. van de Ree, Wessel Reinink, L. Remarque-Van Toorn, Thecla Renders, M. Roozen, G. Scheepvaart, A. Schneider, H. Schnitzler, G. Scholten, C. Schoorl, E. Schreve-Brinkman, Steven Schuit, P. Smit, G. Smits, I. Snelleman, A. Sonnen, K. Spanjer, C. Teulings, H. Tjeenk Willink, A. Tjoa, Y. Tomberg, H. van der Veen, M.T.F. Vencken, R. Verhoeff, R. Vogelenzang, F. Vollemans, A. Vreugdenhil, A. Wertheim, M. Willekens, M. van Wulfften Palthe, M. Yazdanbakhsh, P. van der Zant, P. van Zwieten en N. Aarnink

jonge begunstigers
Kai Ament, Aram Balian, Ilonka van den Bercken, Maarten Biermans, Maarten van Boven, Rolf Coppens, Tessa Cramer, Susan Gloudemans, Jolanda de Groot, Marte Guldemond, Pieter Guldemond, Nynke de Haan, Hagar Heijmans, Anna van Houwelingen, Jort van Jaarsveld, Daan de Jong, Judith Lekkerkerker, Pieter van der Meché, Frans Muller, Boris van Overbeeke, Gijs Schunselaar, Farid Tabarki, David van Traa, Frank Uffen, Helena Verhagen, Merijn van der Vlies, Danny de Vries, Marian van Zijll Langhout

liefhebbers
Alle 677 Liefhebbers.

Vrienden die anoniem wensen te blijven.

Pierre Boulez programma.indd 29 21-5-2015 16:49:52

WORD VRIEND

Het Holland Festival heeft ook uw steun nodig: word Vriend!

Als Vriend draagt u actief bij aan de bloei van het Holland Festival.

liefhebber - vanaf € 55 per jaar
U ontvangt dit programmaboek gratis, u heeft voorrang bij de kaartverkoop en u krijgt korting op tickets.

begunstiger - vanaf € 250 per jaar (of € 21 per maand)
Uw bijdrage komt rechtstreeks ten goede aan de internationale programmering van het Holland Festival. Als Begunstiger heeft u recht op vrijkaarten en andere aantrekkelijke privileges.

jonge begunstiger - vanaf € 250 per jaar (of € 21 per maand)
Ontvang dezelfde privileges als de Begunstigers én: neem deel aan een speciaal programma waarin je elkaar ontmoet en voorstellingen geselecteerd zijn die je niet mag missen.

beschermer - vanaf € 1.500 per jaar (of € 125 per maand)
Als dank voor uw aanzienlijke bijdrage aan de internationale programmering van het Holland Festival ontvangt u een uitnodiging voor de openingsvoorstelling en voor exclusieve bijeenkomsten, naast vrijkaarten en andere privileges.

Hartsvriend - vanaf € 5.000 per jaar
Als Hartsvriend van het Holland Festival nodigen we u uit om dichter bij de makers te komen. Met gelijkgestemden en gasten van het festival verwelkomen we u graag

BECOME A FRIEND

The Holland Festival needs your support too – become a Friend!

As a Friend, you actively contribute to the Festival's ongoing success and growth.

Liefhebber - from € 55 annually
You will receive programme books such as this one for free, have access to advance ticket sales and get discounts on tickets.

Begunstiger - from € 250 annually (or € 21 per month)
Your contribution goes directly to the Holland Festival's international programming. As a Begunstiger, you have a right to free tickets and other attractive privileges.

Jonge Begunstiger - from € 250 annually (or € 21 per month)
Receive the same privileges as the Begunstigers and also take part in a special programme in which you meet each other at selected shows that are too good to miss.

Beschermer - from € 1.500 annually (or € 125 per month)
As thanks for your considerable contribution to the Holland Festival's international programming, you receive an invitation to the opening performance and exclusive gatherings in addition to free tickets and other privileges.

Hartsvriend - from € 5.000 annually
We invite Holland Festival Hartsvrienden to become more closely acquainted with the makers of the Festival and meet like-minded people and guests.

Pierre Boulez programma.indd 30 21-5-2015 16:49:52

op speciale gelegenheden en geven u een blik achter de schermen.

Geefwet
Sinds 1 januari 2012 is het nog aantrekkelijker om het Holland Festival te steunen vanwege de Geefwet die tot 1 januari 2018 van kracht is. De Geefwet houdt in dat giften aan culturele ANBI's met 25% verhoogd mogen worden tot een maximum aan schenkingen van € 5.000 per jaar. Schenkt u meer dan € 5.000, dan kunt u het resterende bedrag voor het reguliere percentage (100%) aftrekken van de inkomstenbelasting.
De voordelen van de Geefwet gelden voor alle belastingplichtigen (particulieren en bedrijven) en zijn van toepassing op zowel eenmalige als periodieke schenkingen.

Voordeel van een periodieke schenking
Een eenmalige gift is beperkt aftrekbaar voor de belasting. Het totaal van de giften op jaarbasis dient hoger te zijn dan 1% (drempel) en kan tot maximaal 10% (plafond) van het inkomen worden afgetrokken. Een periodieke gift is een gift waarbij voor een periode van ten minste vijf opeenvolgende jaren een gelijke uitkering wordt gedaan, vastgelegd in een periodieke akte. De gift is volledig aftrekbaar zonder aftrekdrempel of aftrekplafond.

Wilt u ook Vriend van het Holland Festival worden? Ga voor meer informatie en een aanmeldformulier naar hollandfestival.nl (steun HF) of neem vrijblijvend contact op met Leonie Kruizenga, hoofd development op 020 – 788 21 18.

Donations to the Festival are tax-deductible
Between 1 January 2012 and 1 January 2018, a special tax law is in effect which makes it more advantageous to make charitable donations. Called the 'Geefwet', this law allows you to claim your deductions to cultural organizations with ANBI status with an additional 25% for tax benefits (a total of 125%). The Holland Festival has such an ANBI status. The fiscal advantage applies to donations that total a maximum of € 5.000 annually.
If you donate more than € 5.000 to registered charities, you can deduct the remaining amount for the regular percentage (100%). The advantages of the Geefwet apply to all taxpayers (private parties and businesses) and are applicable to both individual and periodical gifts.

Advantages of a periodical gift
Restrictions apply to deductions for individual gifts. Individual gifts are tax-deductible when the total amount of gifts given in one year surpasses 1% of your income, with a minimum of € 60. The amount given above the minimum threshold is tax-deductible. The maximum deductible amount is 10% of your threshold income.
There are fiscal benefits for periodical gifts with an annuity construction for five years and upwards. If you choose to support the Holland Festival for a minimum of five years, your gift will be fully tax-deductible.

If you would like to become a Friend of the Holland Festival, go to our website hollandfestival.nl (Support HF) for more information or call Leonie Kruizenga, head of development, for an informal talk without obligations: 020 – 788 21 18.

Pierre Boulez programma.indd 31 21-5-2015 16:49:52

COLOFON
COLOPHON

Holland Festival
Piet Heinkade 5
1019 BR Amsterdam
tel. +31 (0)20 – 788 21 00
info@hollandfestival.nl
www.hollandfestival.nl

tekst text
Frederike Berntzen, Hans Heg,
Erwin Roebroeks

vertaling translation
Jane Bemont

eindredactie en opmaak
editorial and lay-out
Holland Festival

ontwerp design
thonik

druk printing
Tuijtel, Hardinxveld-Giessendam

© Holland Festival, 2015

Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Holland Festival.
No part of this publication may be reproduced and/or published by any means whatsoever without the prior written permission of the Holland Festival.

Pierre Boulez programma.indd 32 21-5-2015 16:49:52